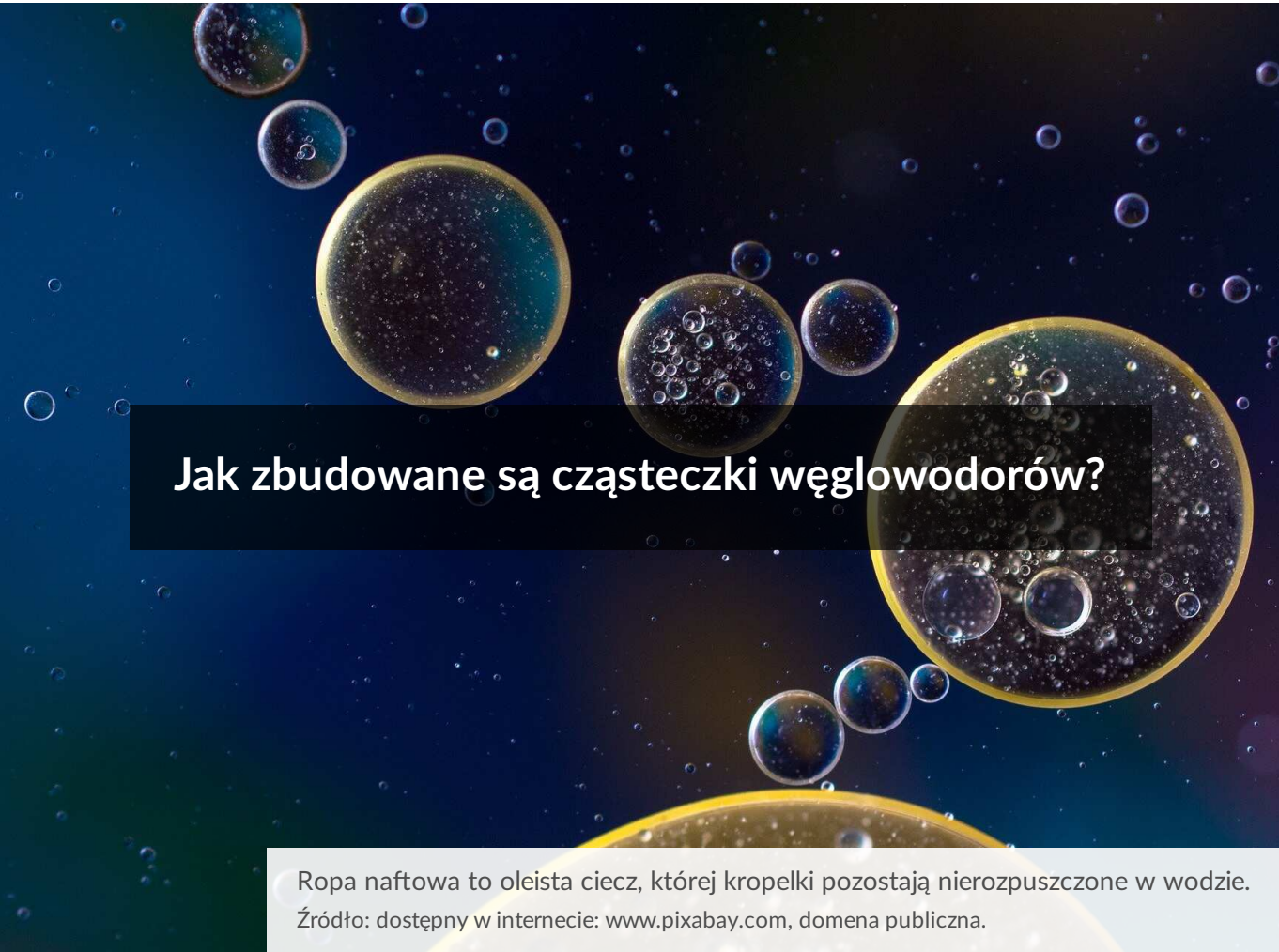

Jak zbudowane są cząsteczki węglowodorów?

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Animacja
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Jak zbudowane są cząsteczki węglowodorów?

Ropa naftowa to oleista ciecz, której kropelki pozostają nierozpuszczone w wodzie.

Źródło: dostępny w internecie: www.pixabay.com, domena publiczna.

Ropa naftowa jest cennym zasobem mineralnym, którego złoża występują w wielu miejscach na świecie. Ta ciekła, niekiedy mazista mieszanina, o barwie od jasnożółtej do czarnej, składa się w rzeczywistości z szerokiej gamy cząsteczek. Wśród nich większość stanowią węglowodory. Czy wiesz, jak zbudowane są cząsteczki węglowodorów? Jak sądzisz, czy są to wyłącznie struktury liniowe, czy mogą być to również układy cykliczne?

Twoje cele

- Zdefiniujesz pojęcie: węglowódor.
- Dokonasz podziału węglowodorów z uwagi na ich budowę oraz typ i liczbę wiązań pomiędzy atomami węgla.
- Na podstawie wzoru sumarycznego, półstrukturalnego (grupowego) lub opisu budowy zaklasyfikujesz dany związek chemiczny do węglowodorów nasyconych, nienasyconych lub aromatycznych.

Przeczytaj

Jak połączone są atomy w cząsteczkach węglowodorów?

Węglowodory to cząsteczki zbudowane wyłącznie z atomów węgla i atomów wodoru, co wcale nie oznacza, że brak im różnorodności.

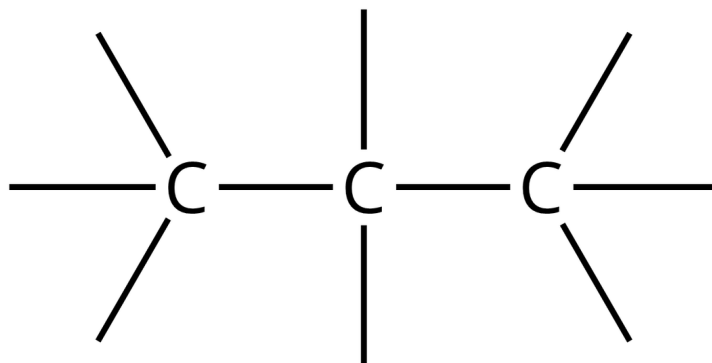
W węglowodorach, szkielet tworzą połączone ze sobą atomy węgla, natomiast atomy wodoru łączą się, tworząc wiązania pojedyncze. Istotny jest fakt, że **węgiel tworzy zawsze cztery wiązania**. Cząsteczki węglowodorów są zróżnicowane pod kilkoma względami. Poniżej przedstawiono najważniejsze kryteria, które pozwalają na charakterystykę cząsteczek węglowodorów.

Długość i kształt łańcucha

Typy wiązań występujące w węglowodorach

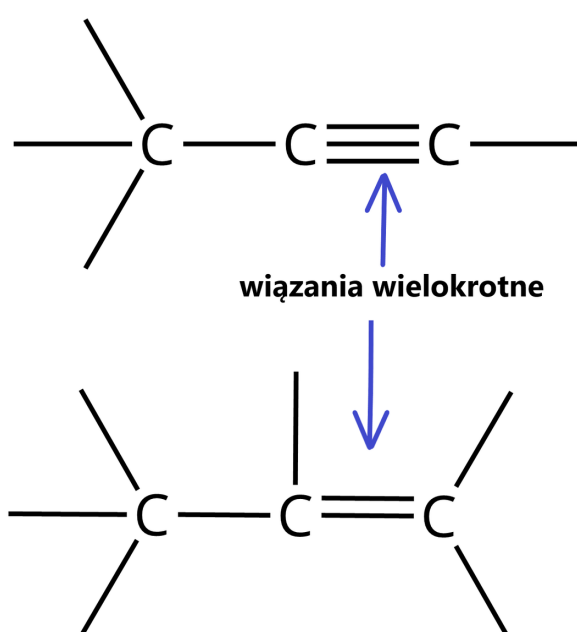
Inny podział węglowodorów uwzględnia typ i liczbę wiązań pomiędzy atomami. Co ciekawe, węglowodory mogą zawierać **różne kombinacje wiązań pojedynczych, podwójnych lub potrójnych pomiędzy atomami węgla**. Z uwagi na rodzaj wiązań typu węgiel-węgiel, węglowodory dzieli się na:

- **nasycone** – w cząsteczkach, pomiędzy atomami węgla, występują wyłącznie wiązania pojedyncze;
  - **nienasycone** – pomiędzy atomami węgla występują zarówno wiązania pojedyncze, jak i wielokrotne (podwójne, potrójne).
-

Typ wiązań występujący w węglowodorach – wiązanie pojedyncze

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Typ wiązań występujący w węglowodorach – wiązanie wielokrotne

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Budowa szkieletu węglowodoru

Węglowodory ze względu na budowę szkieletu węglowego dzielimy na dwie główne klasy:

- **węglowodory alifatyczne –**

zgodnie z nomenklaturą IUPAC do grupy związków alifatycznych zalicza się łańcuchowe lub cykliczne, nasycone lub nienasycone związki węgla, z wyjątkiem związków aromatycznych. Najprostszą grupę węglowodorów alifatycznych stanowią alkany.

- **węglowodory aromatyczne –**

są to węglowodory cykliczne, które spełniają warunki aromaticzności.

Charakterystyczną cechą tej grupy związków jest obecność sprzężonych wiązań wielokrotnych, czyli naprzemiennie ułożonych wiązań pojedynczych i podwójnych.

Powyższe przykłady pokazują, jak różnorodna i ciekawa jest chemia węglowodorów. Warto zatem zadać sobie pytanie: czy wokół nas są węglowodory? Jak są zbudowane? Czy różnice strukturalne wpływają na funkcję danej cząsteczki?

Polecenie 1

Na podstawie informacji zawartych powyżej oraz dodatkowych źródeł, wykonaj mapę myśli, w której dokonasz podziału węglowodorów.

Słownik

węglowodory

związki organiczne, zawierające w swojej strukturze wyłącznie atomy węgla i wodoru

delokalizacja elektronów

stan, w którym pojedynczy elektron bierze udział w tworzeniu więcej niż jednego wiązania

Bibliografia

Encyklopedia PWN

Gorzynski Smith J., *Organic Chemistry*, 3th Edition, New York 2011.

Hejwowska S., Marcinkowski R., Staluszka J., *Chemia 2. Zakres rozszerzony*, Gdynia 2011.

Litwin M., Styka-Wlaziło Sz., Szmońska J., *Chemia organiczna 2*, Warszawa 2005.

McMurry J., *Chemia organiczna*, cz. 2, Warszawa 2010.

Morrison R. T., Boyd R. N., *Chemia organiczna*, t. 1. Warszawa 1985.

Patrick G. L., *Organic Chemistry*, 2th Edition, London, New York 2004.

Saunders N., Saunders A., Clinton S., Parsonage M., Poole E., *AS Chemistry for AQA*, Oxford 2007.

Vollhardt P., Schore N., *Organic Chemistry Structure and Function*, 6th Edition, New York 2011.

Animacja

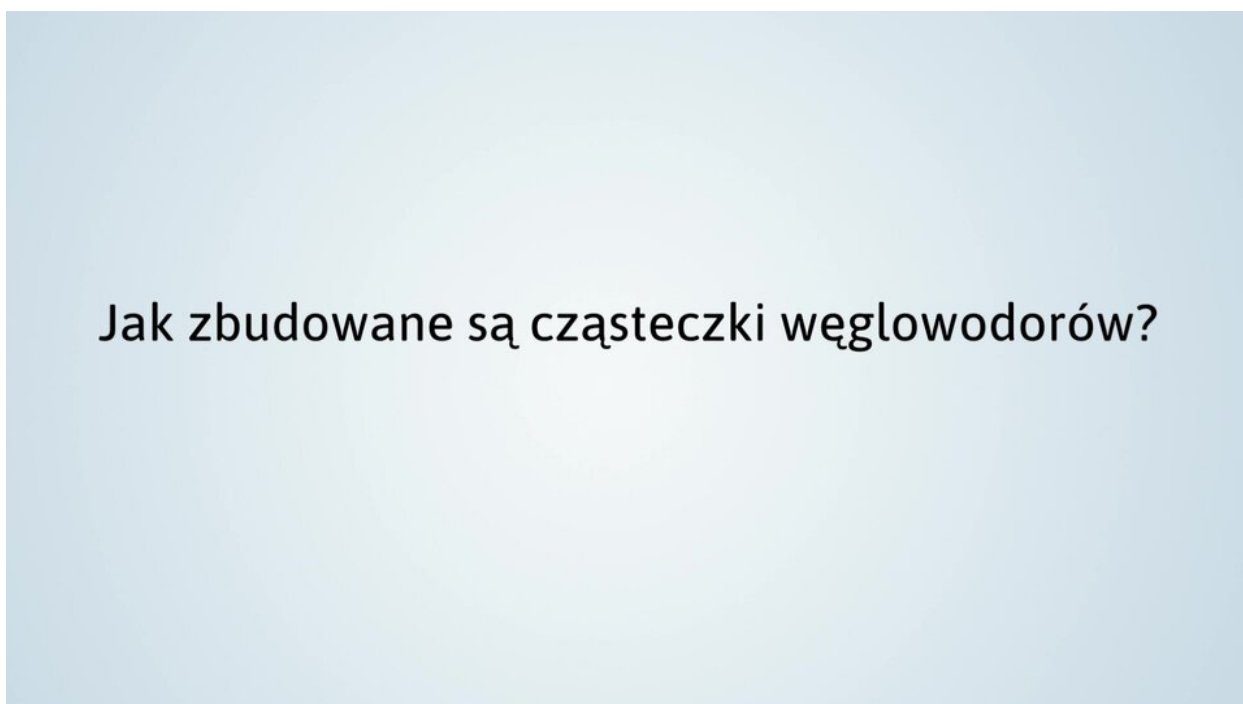
Polecenie 1

Węglowodory to związki organiczne, zbudowane wyłącznie z atomów węgla i wodoru.

Czy wiesz, jak są zbudowane? Czy wiesz, jakie wiązania łączą poszczególne atomy?

Zapoznaj się z poniższą animacją i wykonaj zadania.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DKFplBzws>

Animacja pt. „Jak zbudowane są cząsteczki węglowodorów?”

Źródło: Dominika Kruszewska, GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału - opisuje budowę węglowodorów.

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

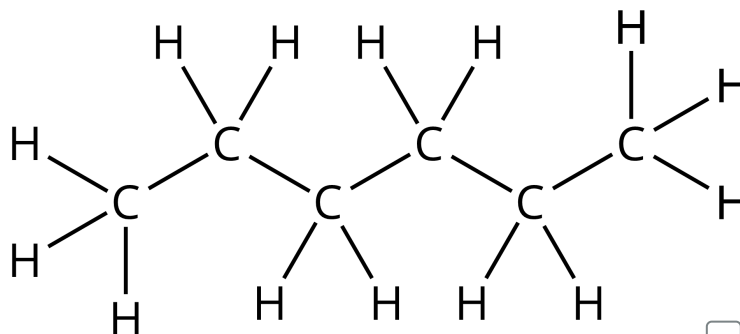
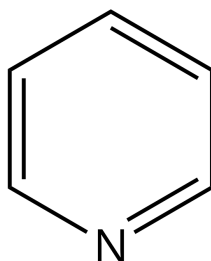
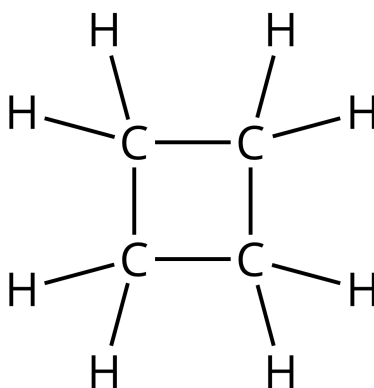
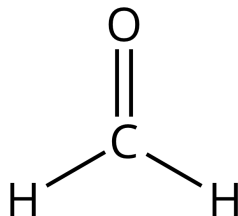
Zaznacz, które związki zalicza się do węglowodorów.

- Związki, które są gazami.
- Związki cykliczne, które zawierają heteroatomy, jak azot czy siarka.
- Związki, które zawierają wyłącznie wiązania pojedyncze.
- Związki zbudowane z atomów węgla i wodoru.

Ćwiczenie 2

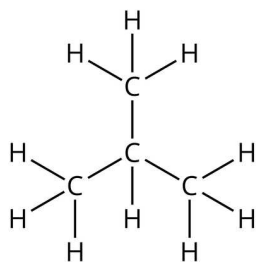
Zaznacz ilustracje, na których przedstawiono węglowodory.

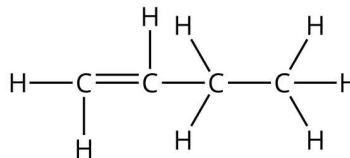
Ćwiczenie 3

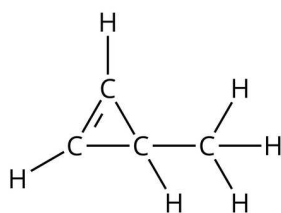
Poniżej przedstawiono wzory węglowodorów A-D.

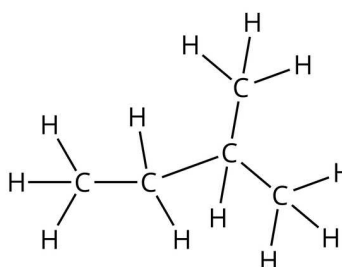
A.

B.

C.

D.

Ilustracja do ćwiczenia nr 3

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Dokończ zdanie, wstawiając w puste pole odpowiednią literę (A, B, C, D).

Związek nasycony, zawierający 4 atomy węgla oraz 10 atomów wodoru w cząsteczce, został przedstawiony na rysunku

B D A C

Ćwiczenie 4

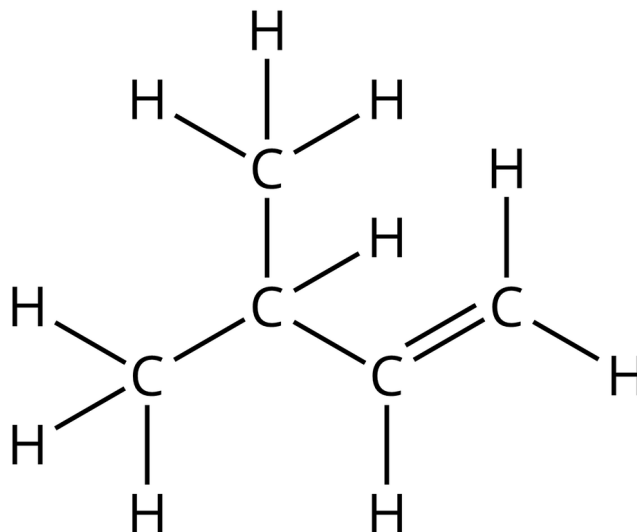
Połącz w pary wzór sumaryczny związku z wzorem strukturalnym cząsteczki.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 5

Uzupełnij zdania na temat związku przedstawionego na ilustracji poniżej, wstawiając odpowiednie wyrażenie w puste pola.

Ilustracja do ćwiczenia nr 5

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

W cząsteczce liczba atomów węgla wynosi , a atomów wodoru . Atomy połączone są ze sobą za pomocą wiązań pojedynczych, a także za pomocą wiązania , które znajduje się przy atomie numer 1. Z tego względu związek zalicza się do węglowodorów . Cząsteczka jest związkiem łańcuchowym, , a jedynym podstawnikiem jest grupa metylowa.

alifatycznych

podwójnego

rozgałęzionym

5

potrójnego

4

cyklicznych

wodoru

nienasyconych

węgla

węgla

8

nasyconych

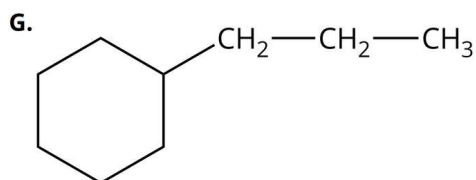
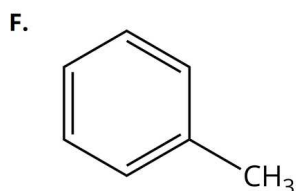
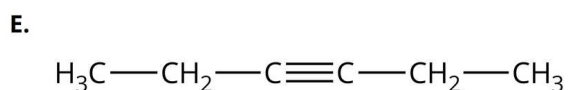
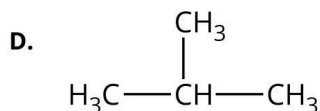
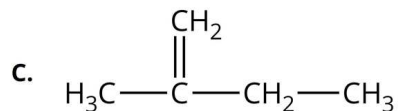
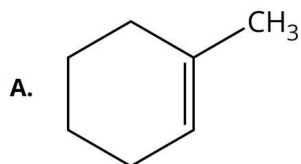
10

wodoru

Ćwiczenie 6

Zaklasyfikuj podane poniżej cząsteczki do odpowiednich grup. Dana cząsteczka może występować w kilku grupach jednocześnie.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

cząsteczki nasycone

E	D	A	D	F	G	E
G	B	B	F	C	A	C

cząsteczki nienasycone łańcuchowe

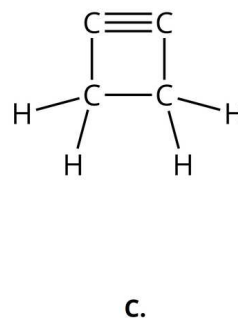
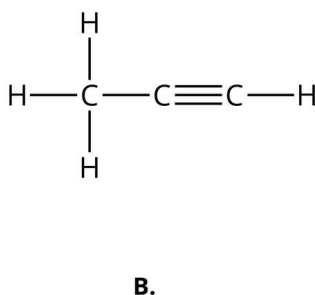
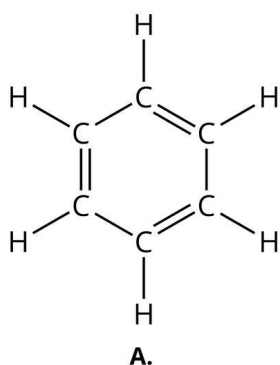
cząsteczki nienasycone cykliczne

cząsteczki łańcuchowe

cząsteczki aromatyczne

cząsteczki cykliczne

Ćwiczenie 7

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Oceń prawdziwość zdań na temat związków, pokazanych na powyższej ilustracji.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Związek A to aromatyczny nienasycony węglowodór.	☐	☐
Związek B to nienasycony cykliczny węglowodór.	☐	☐
Związek B i C posiadają taką samą liczbę atomów węgla.	☐	☐
Związek C jest bardziej stabilny niż związek A.	☐	☐

Ćwiczenie 8

Narysuj wszystkie możliwe węglowodory nasycone o wzorze sumarycznym C_4H_8 .

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Dla nauczyciela

Scenariusz zajęć

Autor: Agata Jarszak-Tyl, Krzysztof Błaszczak

Przedmiot: chemia

Temat: Jak zbudowane są cząsteczki węglowodorów?

Grupa docelowa: uczniowie III etapu edukacyjnego, liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony; uczniowie III etapu edukacyjnego – kształcenie w zakresie podstawowym i rozszerzonym.

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

XII. Wstęp do chemii organicznej. Uczeń:

2) na podstawie wzoru sumarycznego, półstrukturalnego (grupowego), opisu budowy lub właściwości fizykochemicznych klasyfikuje dany związek chemiczny do: węglowodorów (nasyconych, nienasyconych, aromatycznych), związków jednofunkcyjnych (fluorowcopochodnych, alkoholi i fenoli, aldehydów i ketonów, kwasów karboksylowych, estrów, amin, amidów), związków wielofunkcyjnych (hydroksykwasów, aminokwasów, peptydów, białek, cukrów).

Zakres rozszerzony

XII. Wstęp do chemii organicznej. Uczeń:

2) na podstawie wzoru sumarycznego, półstrukturalnego (grupowego), opisu budowy lub właściwości fizykochemicznych klasyfikuje dany związek chemiczny do: węglowodorów (nasyconych, nienasyconych, aromatycznych), związków jednofunkcyjnych (fluorowcopochodnych, alkoholi, fenoli, aldehydów, ketonów, kwasów karboksylowych, estrów, amin, amidów), związków wielofunkcyjnych (hydroksykwasów, aminokwasów, peptydów, białek, cukrów).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;

- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- definiuje pojęcie węglowodoru;
- dokonuje podziału węglowodorów z uwagi na ich budowę oraz typ i liczbę wiązań pomiędzy atomami węgla;
- na podstawie wzoru sumarycznego, półstrukturalnego (grupowego) lub opisu budowy klasyfikuje dany związek chemiczny do węglowodorów nasyconych, nienasyconych lub aromatycznych

Strategie nauczania:

- asocjacyjna.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja dydaktyczna;
- ćwiczenia uczniowskie;
- analiza materiału źródłowego;
- animacja;
- modelowanie;
- technika termometr.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca zbiorowa.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do Internetu;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- rzutnik multimedialny;
- modele kulkowo-pręcikowe.

Przebieg zajęć

Faza wstępna:

1. Zaciekawienie i dyskusja. Nauczyciel zadaje uczniom pytania: Gdzie występują węglowodory? Uczniowie zgłaszają swoje propozycje.

2. Rozpoznawanie wiedzy wyjściowej uczniów. Uczniowie starają się odpowiedzieć na pytania: Jak zbudowane są węglowodory? Jak sądzisz, czy są to wyłącznie struktury liniowe, czy mogą również tworzyć układy cykliczne?
3. Ustalenie celów lekcji. Nauczyciel podaje temat zajęć i wspólnie z uczniami ustala cele lekcji, które uczniowie zapisują na kartkach i gromadzą w portfolio.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie analizują treści w e-materiale w odniesieniu do pojęcia węglowodory. Chętny uczeń podaje interpretację tego pojęcia. Nauczyciel zwraca uwagę na podkreślenie sposobu łączenia się atomów węgla w cząsteczkach.
2. Uczniowie analizują treści w e-materiale dotyczące pojęcia układu wiązań zdelokalizowanych oraz aromatyczności. Chętni uczniowie podają interpretację tych pojęć na forum klasy. Nauczyciel następnie wyjaśnia, że warunkiem, aby cząsteczka była aromatyczna jest: budowa pierścieniowa, płaska cząsteczka (hybrydyzacja sp^2 atomu węgla) oraz spełnienie reguły $4n+2$ (gdzie n jest liczbą naturalną) tzw. reguła Hückla.
3. Budowa modeli cząsteczek. Nauczyciel rozdaje uczniom modele kulkowo-pręcikowe. Uczniowie układają wzory modelowe wskazanych przez nauczyciela węglowodorów. Nauczyciel weryfikuje poprawność wykonania zadania u poszczególnych par uczniów.
4. Uczniowie w parach zapoznają się z animacją, po czym rozwiązują ćwiczenia dołączone do medium.
5. Uczniowie samodzielnie sprawdzają swoją wiedzę, wykonując ćwiczenia zawarte w e-materiale – „Sprawdź się”.

Faza podsumowująca:

1. Na zakończenie nauczyciel stosuje narzędzie do oceny stopnia opanowania wiadomości i umiejętności z zastosowaniem termometru przez uczniów. Uczniowie na skali temperatury zaznaczają samoprzylepnymi karteczkami, w jakim stopniu opanowali zagadnienia wynikające z zamierzonych do osiągnięcia celów lekcji. Jeżeli ze skali będzie wynikał niski poziom temperatury, uczniowie zastanawiają się, w jaki sposób podnieść swój poziom posiadanej wiedzy? W ramach utrwalenia wiadomości zapoznają się ponownie z blokiem tekstowym zawartym w części „Przeczytaj”.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują pozostałe ćwiczenia w e-materiale w sekcji „Sprawdź się”, których nie zdążyli wykonać na lekcji.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Animacja może być wykorzystana podczas wykonywania zadania domowego lub przez uczniów nieobecnych na lekcji celem uzupełnienia luk kompetencyjnych.

Materiały pomocnicze:

1. Polecenia podsumowujące (nauczyciel przed lekcją zapisuje je na niewielkich kartkach):

- Jakie związki nazywamy węglowodorami?
- Za pomocą jakich wiązań mogą łączyć się atomy węgla z innymi atomami?

2. Nauczyciel przygotowuje narzędzie do oceny stopnia opanowania wiadomości i umiejętności z zastosowaniem termometru przez uczniów oraz samoprzylepne karteczki dla uczniów.